

4. Гарань О. Убити дракона: з історії Руху та нових партій України / О. Гарань. – К.: Либідь, 1993. – 200 с.
5. Гельман В. «Учредительные выборы» в контексте российской трансформации / В. Гельман // Общественные науки и современность. – 1996. – №6. – С.46–64.
6. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (18 листопада 1993 р.). – Ужгород, 1993. – 42 с.
7. Касьянов Г. Політичний досвід самостійної України / Г. Касьянов // Державотворчий процес в Україні (1991–2006). – К.: Наукова думка, 2007. – С.160–237.
8. Кобута С. Демократичні вибори в Україні 1990 року: особливості проведення та наслідки / С. Кобута, Л. Кобута // Вісник Прикарпатського університету. – Серія: Історія. – 2008. – Вип.17. – С.35–45.
9. Литвин В. Політична арена України: діючі особи та виконавці / В. Литвин. – Київ: Абрис, 1994. – 494 с.
10. Народні депутати України 2-го скликання // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/d_index_arh?skl
11. Офіційний сайт Центральної Вибірчої Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua>
12. Остапеч Ю. Електоральні процеси на Закарпатті у контексті загальнонаціональних виборів: Монографія / Ю. Остапеч. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. – 412 с.
13. Рісич Й. Вибори: від формалізму до демократизму (досвід України в 70–90-ті роки XX століття) / Й. Рісич, В. Литовченко // Вісник Тернопільського технологічного університету. – 1996. – №1. – С.101–111.
14. Романюк А. Формування регіонального формату політичного процесу: на прикладі Львівської, Івано–Франківської та Тернопільської областей / А. Романюк // Актуальні проблеми політичної науки. – Ужгород, 2018. – Вип.4. – С.37–52.
15. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду. Монографія / Н. Ротар. – Чернівці: Рута, 2007. – 472 с.
16. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
17. Хмелько В. Через що політикам вдається розколювати Україну [Електронний ресурс] / В. Хмелько // Дзеркало тижня. – 2006. – №24 (603). – 24–30 червня. – Режим доступу: <http://dt.ua/articles/47092>

References

1. Vybyory Prezydenta Ukrai'ny 1991 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Vybyory_Prezydenta_Ukrai'ny_1991
2. Bojko O. Ukrai'na u 1985–1991 rr.: osnovni tendencii' suspil'no-politychnogo rozvytku / O. Bojko. – K.: IPIEND, 2002. – 306 s.
3. Vybyory v Ukrai'ni 1994 r. – K.: Parlaments'ke vydavnytstvo, 1995. – 267 s.
4. Garan' O. Ubyty drakona: z istorii' Ruhu ta novyh partii' Ukrai'ny / O. Garan'. – K.: Lybid', 1993. – 200 s.
5. Gel'man V. «Uchreditel'nye vybyory» v kontekste rossijskoj transformacii / V. Gel'man // Obshhestvennye nauki i sovremennost'. – 1996. – №6. – S.46–64.
6. Zakon Ukrai'ny «Pro vybyory narodnyh deputativ Ukrai'ny» (18 lystopada 1993 r.). – Uzhgorod, 1993. – 42 s.
7. Kas'janov G. Politychnyj dosvid samostijnoi' Ukrai'ny / G. Kas'janov // Derzhavotvorchyj proces v Ukrai'ni (1991–2006). – K.: Naukova dumka, 2007. – S.160–237.
8. Kobuta S. Demokratichni vybyory v Ukrai'ni 1990 roku: osoblyvosti provedennja ta naslidky / S. Kobuta, L. Kobuta // Visnyk Prykarpats'kogo universytetu. – Serija: Istorija. – 2008. – Vyp.17. – S.35–45.
9. Lytvyn V. Politychna arena Ukrai'ny: dijovi osoby ta vykonavci / V. Lytvyn. – Kyi'v: Abrys, 1994. – 494 s.
10. Narodni deputaty Ukrai'ny 2-go sklykannja // Oficijnyj portal Verhovnoi' Rady Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/d_index_arh?skl
11. Oficijnyj sajnt Central'noi' Vyborchoi' Komisii' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cvk.gov.ua>
12. Ostapec' Ju. Elektoral'ni procesy na Zakarpatti u konteksti zagal'nonacional'nyh vyboriv: Monografija / Ju. Ostapec'. – Uzhgorod: Poligrafcentr «Lira», 2016. – 412 s.

13. Risich J. Vybyory: vid formalizmu do demokratyzmu (dosvid Ukrai'ny v 70–90-ti roky XX stolittja) / J. Risich, V. Lytovchenko // Visnyk Ternopil's'kogo tehnologichnogo universytetu. – 1996. – №1. – S.101–111.
14. Romanjuk A. Formuvannja regional'nogo formatu politychnogo procesu: na prykladi L'vivs'koi', Ivano–Frankivs'koi' ta Ternopil's'koi' oblastej / A. Romanjuk // Aktual'ni problemy politychnoi' nauky. – Uzhgorod, 2018. – Vyp.4. – S.37–52.
15. Rotar N. Politychna uchast' gromadjan Ukrai'ny u systemnyh transformacijah perehidnogo periodu. Monografija / N. Rotar. – Chernivci: Ruta, 2007. – 472 s.
16. Hantington S. Stolkновение civilizacij / S. Hantington. – M.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 s.
17. Hmel'ko V. Cherez shho politykam vdajet'sja rozkoljuvaty Ukrai'nu [Elektronnyj resurs] / V. Hmel'ko // Dzerkalo tyzhnja. – 2006. – №24 (603). – 24–30 chervnja. – Rezhym dostupu: <http://dt.ua/articles/47092>

Manailo–Prykhod'ko R. Yu., lecturer at the Department of International Relations, Uzhhorod National University (Ukraine, Uzhhorod), pruhodkorenata@gmail.com

Influence of «Constituent» Elections on the Evolution of the Party System of Ukraine

The article examines the influence of the «constituent» elections of 1990–1994 on the socio-political processes in Ukraine and the development of the party system. «Constituent» elections in Ukraine can be considered elections of the Verkhovna Rada of Ukraine in 1990, 1994 and presidential elections in 1991 and 1994.

The results of «constituent» elections are characterized and a conclusion about their ambivalent influence on the socio-political development of Ukraine is drawn. On the one hand, they have fulfilled the functions assigned to them in a democratic pact transition: they stipulated the institutional design of socio-political development, established a regional format for electoral competition in the context of the «West–East» delimitation. On the other hand, they contributed to the formation of a hybrid political regime. The main reason for its formation is that the party nomenclature intercepted the initiative of the national democratic forces to form new institutions of power in 1990–1994. This became possible due to the introduction of the majority electoral system and the post of the President of Ukraine, that allowed it to be transformed into new power structures.

Keywords: Ukraine, «constituent» elections, the majority electoral system of the absolute majority, parliamentary elections, presidential elections, national-democratic parties, hybrid political regime.

* * *

УДК 323.272(477)«2013/2014»

Сич О. М.,

кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Івано–Франківського національного технічного університету нафти і газу, голова Івано–Франківської обласної ради (Україна, Івано–Франківськ), sycho@ukr.net

Революція гідності: контекст перманентного революційного процесу та періодизація

Автор порушує актуальні проблеми контекстуального зв'язку Революції гідності 2013–2014 рр. з попередніми революційними процесами періоду Незалежності та її періодизації. В рамках концепції перманентної національної революції пов'язує її з Революцією на граніті 1990 р. та Помаранчевою революцією 2004 р. На основі застосування критерію радикалізації настроїв учасників Революції гідності у залежності від підвищення рівня ескалації насильства з боку чинного політичного режиму та шляхом аналізу хронології революційного процесу здійснює його поділ на п'ять періодів: I. аполітичний «Євромайдан»; II. ненасильницький політичний протест; III. ескалація силового протистояння; IV. затишення в силовому протистоянні; V. масові розстріли учасників протестів і перемога Революції гідності.

Ключові слова: перманентна національна революція, періодизація, Євромайдан, Революція гідності, політичний протест, ескалація насильства.

Від резонансних суспільно–політичних подій в Україні осені 2013–го – весни 2014–го, що отримали назву Революції гідності, минає п'ять років. Очевидно,

це є той період, який вже дозволяє їх аналізувати через призму часу як історичне явище. А тому сьогодні актуальним постає питання місця Революції гідності в новітньому процесі становлення Української державності, а зокрема в контексті інших революційних подій, які в цей час носять перманентний характер.

Отож, об'єктом цього дослідження є політичний процес в Україні, а його предметом – Революція гідності 2013–2014 рр.

Революційні події 2013–2014 рр. в Україні напруженістю суспільно-політичного протистояння привернули увагу світової громадськості ще в період їхнього розвитку. Ще більшого резонансу вони набули в результаті трагічної розв'язки. А тому закономірно, що за роки, які минули після Революції гідності, появилася значна кількість публіцистичних праць, спогадів, хронологічних збірників тощо. З часом вони стають доброю джерельною базою для глибших наукових розвідок. Автор був учасником вказаних подій, мав змогу аналізувати процеси зсередини, однак задля наукової коректності при аналізі перебігу революції у цій статті посилатиметься на такі друковані джерела, а зокрема, збірник упорядкований М. Кугутяком та М. Вітенком, праці О. Стражного, братів Капранових, К. Квятковської–Москалевич.

З науковим аналізом різних аспектів цих подій виступили Р. Балабан, Т. Бевз, М. Вітенко, О. Єгрешій, Г. Зеленко, А. Киридон, Л. Кочубей, М. Кугутяк, Я. Потапенко, М. Рябчук, Е. Щербенко, В. Яремчук та ряд інших авторів. Новітні революційні процеси в Україні стали темою для окремих «Бандерівських читань», що розпочалися ще під час Революції гідності і набувають щорічного регулярного характеру [12]. Ряд статей на вказану тему опублікував і автор дослідження.

В той же час в них недостатньо розкритими залишаються теми контекстуального зв'язку Революції гідності з попередніми революційними процесами періоду Незалежності та її періодизації. Їх розкриття і є завданням цієї статті.

Регулярний характер революційних процесів в Україні, а зокрема таких масових збурень, які відбулися у 2004 р. та 2013–2014 рр. й відповідно в науковій та публіцистичній літературі отримали назви Помаранчева революція та Революція гідності, привернули увагу ряду дослідників сучасної політичної історії України та зумовили намагання їх системного і контекстуального трактування. Так, зокрема Р. Балабан вписує їх у феномен інституції Майдану, додавши до вказаних подій також Революцію на граніті 1990 р., Податковий майдан 2010 р. та Мовний майдан 2012 р. [1]. М. Рябчук трактує революційні події 1990 р., 2004 р. та 2013–2014 рр. як три спроби «навздогінної модернізації» України за західною моделлю [6, с. 39]. В свою чергу В. Рубцов поєднує їх в «продовжану революцію» [5].

Досліджуючи витoki та історію сучасного українського націоналістичного руху, автор прийшов до висновку, що для системного трактування цих революційних подій добре надається концепція перманентної національної революції, що була популярна серед українських націоналістів в 20–30-х роках ХХ ст. й адаптована для використання сучасною націоналістичною доктриною. Відповідно до неї національна революція своєю дією охоплює не тільки

політичну, але й всі інші сфери суспільного життя й триватиме до тих пір, аж поки сума національних ознак української державності у кожній із них не набере критичної маси та незворотної дії. Під час кульмінаційних загострень її перманентного перебігу виникають революційні зриви, які зазвичай в публіцистичній та науковій літературі називають революціями [8, с. 34].

В 2012 р. в Івано–Франківську відбулася міжнародна наукова конференція на тему «Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст». Організатори ініціювали її проведення з уваги на те, що в Україні появилися ознаки назрівання масового революційного протесту проти чинного політичного режиму. На ній автор висунув і обґрунтував вказану тезу. Під час дискусій учасники конференції погодилися, що за її логікою наближається черговий революційний зрив. В часі неможливо його точно передбачити, але можна прогнозувати, що він відбудеться тоді, коли національний організм відновить свої сили після Помаранчевої революції 2004–2005 рр. [9].

Закономірно, що в 2012-му науковці не могли визначити точного часу чергового революційного зриву, однак суспільно-політична ситуація вказувала на його наближення. А вона почала загострюватися відразу ж після обрання у 2010 р. Президентом України В. Януковича. Вже восени цього року відбувся т.зв. «податковий» Майдан, а через два роки – «мовний». В 2013 р. символом безчестя влади проти суспільства стала наруга над О. Макар в с. Врадіївка на Миколаївщині. Незалежно від дійсних і достатньо контраверсійних обставин цієї справи [3, с. 97–128], вона тим не менше вказувала на глибоку кризу правових основ суспільного та державного життя. На акції протесту в обласному центрі вийшло від двох до десяти тисяч людей. Цього ж року три опозиційні парламентські партії ВО «Свобода», ВО «Батьківщина» та УДАР провели в усіх обласних центрах України антирежимну акцію «Вставай, Україно!». Під час її проведення у Києві 18 травня відбулися протистояння учасників акції з представниками правоохоронних органів та найнятими владою кримінальними елементами і спортсменами із закритих спортивних клубів. Саме тоді і виник термін «тітушки», що походить від прізвища одного із лідерів таких найманців – Вадима Тітушко із Білої Церкви [3, с. 137]. Р. Балабан під цим терміном влучно визначає «людей, які за гроші беруть участь у політичних акціях, не маючи будь-якої власної позиції» [1, с. 129].

Суспільно-політична ситуація дійшла крайнього загострення, коли Кабінет Міністрів під керівництвом М. Азарова 21 листопада 2013 р. ухвалив припинити процес укладання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом (ЄС). Керівництво трьох парламентських опозиційних партій прийняло узгоджене рішення в неділю 24-го провести всеукраїнську протестну акцію [2, с. 131]. Несподівано громадські активісти через соціальні мережі закликали українців вийти на акції протесту негайно, прямо таки у вечірній час. Так розпочався третій за роки Незалежності революційний зрив, який на першому його етапі отримав назву Євромайдану, а згодом – Революції Гідності.

Серед деяких інших питань періодизації Революції гідності присвячена стаття А. Киридон. В ній дослідниця виділяє шість етапів, охоплюючи період від

21 листопада 2013 р. і до вересня 2014 р., тобто дотого часу, коли після початку російської військової агресії проти України у Мінську розпочалися переговори та були підписані документи про припинення вогню [4, с. 21–28]. Не вдаючись в детальний аналіз запропонованої періодизації та деяких фактологічних огріхів автора (як от датування першого введення на територію України військ російських окупантів кінцем серпня 2014 р.), вважаємо за доцільне період Революції гідності обмежити датою 21 лютого 2014 р., коли був повалений політичний режим В. Януковича та завершене політичне протистояння з ним. Натомість, російсько-українську війну, яка за своїм змістом виходить далеко за рамки завершальної фази Революції гідності, слід аналізувати як окремий період новітньої історії України.

В основу запропонованої нами періодизації Революції гідності ставимо критерій радикалізації настроїв її учасників у залежності від підвищення рівня ескалації насильства чинним політичним режимом протиних.

I період – аполітичний «Євромайдан» (21–30 листопада 2013 р.). До кінця дня 21 листопада на Майдані Незалежності в Києві зібралося біля 1 тис. учасників протесту. Відбувся мітинг з участю лідерів опозиційних парламентських фракцій А. Яценюка, В. Кличка і О. Тягнибока. Вже відтепер серед учасників акції почали поширюватися гасла «Без політики!», «Без партійних прапорів!» та вимоги до лідерів політичної опозиції не брати в ній участі. Досвід «митного» та «мовного» Майданів підказував, що такі гасла є технологією влади нейтралізувати політичні протести. А тому наступного дня опозиційні політичні сили розпочали паралельну акцію на Європейській площі і встановили там сцену для виступів.

Не поділяємо твердження Р. Балабана, що політичні лідери віддалилися від Євромайдану нібито з-за того, що відчувалося його поступове згасання і відсутність серед його учасників нових ідей та ініціатив [1, с. 123]. Якраз в ці перші дні Євромайдан був на підйомі, а парламентські політичні сили вирішили просторово дистанціюватися від нього, аби уникнути провокованого владою конфлікту. Хоча, аж до часу об'єднання двох майданів 27 листопада, влада всіляко намагалася протиставити їх один одному, засилаючи в обидва табори провокаторів та поширюючи відповідні чутки [11, с. 49–50].

Хвиля Євромайданів прокотилася всією Україною і нагадувала святковий карнавал – серед їх учасників переважали студенти, скрізь панував піднесений настрій та звучала музика. Її неодмінною ознакою кожної такої акції була вимога «Без політики!». На недільне всеукраїнське віче у Києві за різними даними прибуло від 50 до 150 тис. учасників протесту [11, с. 47; 10, с. 21]. Після завершення віча вони колоною рушили до Кабінету Міністрів, який зусібіч був оточений підрозділами спецпризначення «Беркут». Представники «Свободи» здійснили спробу штурмувати Будинок Уряду, зав'язалася бійка. Влада відчула реальну небезпеку і наступного дня намагалася ліквідувати політичний табір на Європейській площі, здійснивши під прикриттям ночі штурм із застосуванням сльозогінного газу.

Незважаючи на вимоги багаточисельних акцій по всій Україні, В. Янукович на саміті у Вільнюсі 28 листопада таки не підписав Угоди про асоціацію України з ЄС. Владі

була відомою інформація про згорання студентами мирної акції протесту у Києві та інших містах України. Навіть в.о. Міністра внутрішніх справ В. Захарченко стверджував: «29-го числа студенти заявили, що припиняють протестні акції. Ближче до опівночі всі почали розходитися» [2, с. 41]. Й тим не менше 30 листопада о четвертій годині ранку спецпідрозділ «Беркут» у кількості 1.5 тис. бійців здійснив жорстоке побиття декількох сотень студентів, які останню ніч ще перебували на Майдані Незалежності. Так завершився аполітичний «Євромайдан» і після нього події переросли у другу фазу – політичного протистояння.

II період – ненасильницький політичний протест (1 грудня 2013 р. – 19 січня 2014 р.). Антирежимні протести набрали чітко вираженого політичного характеру. Незважаючи на застосовувані владою спроби силовими методами припинити акції протестів, тим не менше цей період загалом можна характеризувати як мирний політичний протест. Після розгону акції на Майдані Незалежності частина студентів знайшла прихисток у Михайлівському соборі. Сюди ж протягом дня підтягувалися обурені кияни і до кінця дня стихійний мітинг вже нараховував до 40 тис. осіб [11, с. 55]. Учасникам протестів стало відомо, що війська Міністерства внутрішніх справ (МВС) на території Київської області приведені у бойову готовність. Це підштовхнуло їх створити загін самооборони, до якого зголосилося 1200 осіб. Його завданням було утримувати периметр Михайлівської площі у випадку атаки підрозділів «Беркута».

А наступного дня на віче у київському парку Тараса Шевченка з усіх кінців України прибуло, за різними підрахунками, від 500 тис. до 1 млн. осіб [10, с. 44]. Учасники протесту зайняли Майдан Незалежності, Хрещатик, приміщення Київської міської державної адміністрації (КМДА), Будинок профспілок, вступили у протистояння із підрозділами правоохоронців біля Адміністрації Президента. Наступного дня вони зайняли міжнародний центр культури та мистецтва (МЦКМ – колишній «Жовтневий палац», який згодом, із уваги на перебування в ньому переважно членів та прихильників ВО «Свобода», поміж собою називали Палацом Свободи). У Будинку профспілок розмістився Штаб національного спротиву (ШНС), до якого увійшли представники опозиційних політичних сил, громадських організацій, активісти. Паралельно формуються інші революційні структури – Самооборона, Автомайдан, Всеукраїнське об'єднання (ВО) «Майдан», різноманітні юридичні, психологічні і волонтерські структури. На Хрещатику встановлено сцену для виступів, організовано пункти харчування та першої медичної допомоги. Головною вимогою учасників протесту стає відставка президента В. Януковича і як проміжні – відставка Уряду М. Азарова та повернення до Конституції у редакції 2004 р.

В той же час, організовано допровадивши зі східних областей України своїх прихильників, влада на території Маріїнського парку організувала Антимайдан. А представники МВС 4 грудня оголосили учасникам протестів ультиматум із вимогою звільнити захоплені приміщення, погрожуючи в разі невиконання вжити силу. В свою чергу і Генеральний прокурор України В. Пшонка пригрозив їм покараннями за «кримінальні злочини». Після цього Самооборона Майдану зроста

до 2800 осіб [10, с. 57], значна кількість із яких були учасниками війни в Афганістані та колишніми військовими-спецпризначенцями, а весь периметр території, на якій перебували учасники протестів, огорожено захисними барикадами.

Перманентно учасники революційних подій проводять віча, інші масові акції на Майдані Незалежності (найчисельніша із них – святкування Нового року, у якому за різними даними взяло участь від 500 тис. до 2 млн. осіб [11, с. 85]), пікетують Кабінет Міністрів, парламент, Адміністрацію Президента, Генеральну Прокуратуру, МВС, Раду національної безпеки і оборони (РНБО), Апеляційний суд, Лук'янівське СІЗО, столичне управління Державної автоінспекції (ДАІ) тощо. Автомайдан здійснює рейди до резиденцій В. Януковича, М. Азарова, В. Пшонки, В. Захарченка, В. Медведчука. Всі акції носять підкреслено мирний та ненасильницький характер. Натомість влада зосереджує навколо периметру акцій протесту у Києві підрозділи правоохоронців, організовує провокаційні напади «тітушок», засилає провокаторів у революційний табір, здійснює викрадення учасників протестів (І. Луценко та Ю. Вербицький), напади на активістів та їх побиття (Т. Чорновіл). В ніч з 10 на 11 грудня вперше після жорстокого побиття студентів вона організовує планомірну зачистку революційного Майдану. Наступ численних підрозділів відбувався одночасно з декількох напрямків, а під їх прикриттям комунальники розтягували барикади. «Беркутівці» намагалися прорватися у Будинок профспілок, штурмували КМДА. Вони здійснювали масований натиск, не застосовуючи, однак, спецзасобів. Адекватно та без застосування підручних предметів цей наступ стримували протестувальники. Щоправда, оборонці КМДА використали з цією метою воду з пожежних брандспойтів. Наступ тривав цілу ніч, але в кінцевому підсумку спробу зачистити революційний Майдан не вдалося. Після цього В. Янукович вперше сів за стіл переговорів з лідерами політичної опозиції А. Яценюком, В. Кличком, О. Тягнибоком та обіцяв запровадити мораторій на силові дії.

Завершення мирного періоду політичних протестів ознаменувало ухвалення Верховною Радою 16 січня 2014 р. т.зв. «диктаторських законів», які суттєво обмежували права і свободи громадян та були спрямовані на нейтралізацію їх участі в акціях протесту. Цей крок з боку правлячого режиму у його протистоянні із революційним суспільством став своєрідною точкою неповернення і моделював подальший розвиток подій лишень у двох альтернативних напрямках – або встановлення в Україні відверто диктаторського правління, або ж повалення чинного режиму. Закони були негайно підписані В. Януковичем і через п'ять днів мали вступити у дію. Паралельно по всій Україні почастішали напади на громадських активістів та знищення їхнього майна, збільшення кількості «тітушок» у Києві, концентрація силових підрозділів в урядовому кварталі столиці.

В цьому місці слід згадати альтернативну точку Н. Семенченко, яка вважає, що насправді події листопада 2013 р. – лютого 2014 р. слід трактувати як державний переворот, в основу якого були покладені американські технології Д. Шарпа. На її думку ненасильницький етап революції протягом листопада–грудня 2013 р.

власне був таким тільки тому, що влада зуміла проти цих технологій застосувати дзеркальні методи, масово вивівши на вулиці підрозділи правоохоронців, але заборонивши їм застосовувати силу. Одним словом «мирні революціонери проти мирних міліціонерів» [7, с. 162–178]. Однак в таку логіку нібито ненасильницького спротиву владного режиму революційним «провокаціям» явно не вкладається силовий розгін студентів на Майдан Незалежності, намагання в такий же силовий спосіб зачистити Майдан в ніч з 10 на 11 грудня і, врешті, ухвалення в незаконний спосіб «диктаторських законів» 16 січня.

III період – ескалація силового протистояння у столиці та регіонах України (19–24 січня 2014 р.). 19 січня після чергового недільного віча декілька сотень учасників протесту здійснили спробу прорватися до Верховної Ради по вул. Грушевського і біля футбольного стадіону «Динамо» ім. В. Лобановського вступили у зіткнення з підрозділами «Беркута» та внутрішніх військ (ВВ). У відповідь ті масово застосували світлошумові гранати, гумові кулі, сльозогінний газ та водомети. В результаті понад 1400 учасників протестів протягом доби отримали поранення [10, с. 177], а протистояння в цьому місці набрало характеру військових дій і тривало до 24 січня. За декілька наступних днів міністр МВС дав дозвіл співробітникам «Беркута» застосовувати проти учасників акцій протесту вогнепальну зброю та гранати, що поступили з Російської Федерації [10, с. 183], а В. Янукович оголосив про намір запровадити надзвичайний стан. Появилися перші жертви: 21 січня помер юнак, якого 20 січня «беркутівці» по зв'язаному побили і скинули з колонади стадіону «Динамо», 22 січня від куль снайперів на вул. Грушевського загинули вірменин С. Нігоян та білорус М. Жизневський, а тіло закатованого українця Ю. Вербицького знайшли в лісі на околиці с. Гнідин Бориспільського району, 24 січня у лікарні помер Р. Сенік, якому 22 січня на вул. Грушевського снайпер прострелив легеню [10, с. 182–192].

З 24 січня за рішенням ШНС було відкрито «другий фронт» – в регіонах розпочалося захоплення приміщень обласних державних адміністрацій (ОДА), масове звільнення під тиском громади голів місцевих адміністрацій та створення Народних рад і їх виконавчих комітетів. Першою була захоплена Івано–Франківська ОДА, а опісля – Львівська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Житомирська, Рівненська, Київська та заблоковані приміщення в Луцьку і Ужгороді. Всього до 25 січня було захоплено вісім ОДА [2, с. 113].

IV період – відносно затишшя в процесі політичного протистояння (25 січня – 18 лютого 2014 р.). Відкриття «другого фронту» в регіонах радикально вплинуло на поведінку влади – В. Янукович заявив, що готовий піти на ряд поступок та запропонував посади в Уряді лідерам опозиції В. Кличку і А. Яценюку, М. Азаров подав у відставку з посади Прем'єр-міністра України, а Верховна Рада за поданням фракції Партії регіонів ухвалила законопроект про амністію затриманих учасників протестів в обмін на звільнення адміністративних приміщень («Закон про заручників»). Ці умови мали бути виконані до 18 лютого. Настав черговий період революції – трьохтижневого відносного затишшя. Протягом першої половини лютого між

представникам влади та опозиції велися активні переговори щодо внесення змін до Конституції України та здійснювалися заходи по звільненню арештованих учасників акцій в обмін на часткове розблокування вул. Грушевського у Києві та звільнення приміщення КМДА. В подальшому активісти дійсно розблокували ряд приміщень ОДА в регіонах, відкрили одну смугу руху по вул. Грушевського та звільнили приміщення КМДА. В цей час влада і опозиція активно спілкуються з представниками міжнародних організацій та іноземних держав. Паралельно, незважаючи на переговори з представниками опозиції, влада і далі посилювала позиції силових підрозділів. Так, 27 січня Кабмін ухвалив рішення про збільшення чисельності «Беркута» з 5 до 30 тисяч осіб, під виглядом «народних дружин» легалізував діяльність «тітушок», обмежив пересування громадян у центрі Києва. Натомість революційний Майдан 29 січня, в день пам'яті героїв Крут, створив Національну гвардію, до якої увійшли і «сотні» Самооборони [11, с. 102–103].

Спливав визначений термін і, незважаючи на поступки опозиції щодо розблокування адміністративних приміщень та ряду вулиць в районі Хрещатика, влада не поспішала здійснювати актів реальної амністії. Хоч затриманих відпускали з–під арешту, але кримінальні справи не закривалися і їх розгляд в будь–який час міг бути відновлений. Генеральний прокурор В. Пшонка відмовився виконати свою частину компромісних домовленостей і заявив про готовність закрити всього лиш 108 із 2000 таких справ [10, с. 212]. До того ж і в Києві, і в регіонах при кожній нагоді влада брала в заручники чергових активістів. 14 лютого на засіданні Ради Майдану прийнято рішення здійснити так званий «мирний наступ» до стін парламенту, в якому на той день було заплановано розгляд проекту постанови про повернення до Конституції 2004 р. Ініціатором такого кроку був лідер Демократичного альянсу В. Гацько [2, с. 139]. Влада натомість запланувала провести силову операцію під умовною назвою «Хвиля» для зачистки Майдану. Для цього було сконцентровано 22 тис. бійців «Беркута» та ВВ і їм видано бойові набої.

У період – масові розстріли учасників протестів і перемога Революції гідності (18–21 лютого 2014 р.). Зранку 18 лютого колона учасників протесту вирушила до Верховної Ради. На підходах до неї вона наштотувалася на загороджувальні перепони з техніки та живий кордон правоохоронців. В цей же час від Парку Слави до Верховної Ради підійшла колона «тітушок». Силowe протистояння ставало неминучим. Після ряду локальних сутичок біля опівдня підрозділи силовиків пішли у наступ і біля стін парламенту розпочалося трагічне побоїще. Воно охопило Маріїнський парк, вулиці Шовковична, Липська, Інститутська. Зімнувши ряди протестувальників, силовики розпочали зачистку революційного Майдану – захопили Український Дім, «Жовтневий палац», штурмували барикади при допомозі двох БТР–ів, до кінця дня підпалили Будинок профспілок та наметове містечко, впритул наблизилися до вічевої сцени Майдану. Протягом дня з обох сторін загинуло 36 осіб, ще тисячі були поранені [10, с. 286]. Штурм Майдану тривав цілу ніч. Переговори лідерів опозиції з В. Януковичем були безуспішні. Зранку він звернувся до учасників протестів із ультиматумом здатися, а СБУ оголосила антитерористичну операцію

на території всієї держави. З регіонів до Києва на підмогу масово вирушили активісти, у низці обласних центрів повторно захоплено будівлі ОДА, МВС та Служби безпеки України (СБУ). 19 лютого відновилися переговори лідерів опозиції з В. Януковичем і їм вдалося домовитися про перемир'я. Але реально між обома сторонами продовжувалися перманентні сутички. Жорстоке протистояння відновилося зранку 20 лютого. Підрозділи правоохоронців змушені були відступити. Але в результаті застосування вогнепальної зброї і зокрема прицільного вогню снайперів до обіду за різними даними з обох сторін загинуло від 50 до 90 осіб [11, с. 116].

Для врегулювання ситуації до Києва на переговори із В. Януковичем прибули міністри закордонних справ Франції, Німеччини та Польщі. По обіді в сесійній залі парламенту зібралося 236 народних депутатів, які під керівництвом віце–спікера Р. Кошулинського прийняли рішення про припинення антитерористичної операції в державі та повернення всіх підрозділів правоохоронців з Києва до місць дислокації. Опівночі лідерам опозиції спільно з іноземними дипломатами вдалося досягнути з В. Януковичем компромісу та напрацювати проект «Мірної угоди». Наступного дня вона була підписана. Однак під враженням масової загибелі людей учасники Майдану відмовилися від компромісу з В. Януковичем, вимагаючи для нього покарання. Близько 23.00 той покинув Київ, спочатку вилетівши в Донецьк, а потім у Крим.

Втеча В. Януковича символічно ознаменувала перемогу Революції гідності. Політичний режим його імені перестав існувати. Наступного дня подав у відставку спікер парламенту В. Рибак і на його місце народні депутати обрали О. Турчинова. Верховна Рада прийняла рішення про повернення до Конституції 2004 р., призначила нових керівників МВС, СБУ та Міністерства оборони, ухвалила постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення поза–чергових президентських виборів». Виконання обов'язків Президента України покладено на О. Турчинова. 27 лютого Верховна Рада сформувала новий склад Кабінету міністрів на чолі з А. Яценюком. В цей же день російські військові підрозділи, які несанкціоновано почали проникати на територію Криму ще з 20 лютого, захопили приміщення його парламенту та Уряду. А 1 березня російська Рада Федерації за поданням президента В. Путіна дала згоду на використання російських збройних сил на території України і таким чином практично оголосила їй війну.

В підсумку можна констатувати, що серед інших підходів системного трактування революційних процесів в Україні заслуговує на увагу націоналістична концепція перманентної національної революції, яка масові протестні зрушення 1990 р., 2004 р. та 2013–2014 рр. ставить в один логічний ряд, як кульмінаційні революційні зриви в процесі її тривання.

На основі застосування критерію радикалізації настроїв учасників Революції гідності у залежності від підвищення рівня ескалації насильства проти них чинним політичним режимом та шляхом аналізу хронології перебігу революційного процесу можна здійснити таку її періодизацію: I період – аполітичний («Свромайдан»

(21–30 листопада 2013 р.); II період – ненасильницький політичний протест (1 грудня 2013 р. – 19 січня 2014 р.); III період – ескалація силового протистояння на вул. Грушевського (19–24 січня 2014 р.); IV період – відносно затишшя в процесі політичного протистояння (25 січня – 18 лютого 2014 р.); V період – масові розстріли учасників протестів і перемога Революції гідності (18–21 лютого 2014 р.).

Революція гідності переросла у нову і вже класичну для новітньої історії фазу контрреволюційного вторгнення окупаційних військ сусідньої і прихильної до поваленого режиму Російської держави. Перспективою подальших досліджень є аналіз впливу російсько-української війни на становлення основ Української держави та функціонування її політичної системи.

Список використаних джерел

1. Балабан Р. Майдан як політичний інститут / Р. Балабан // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Ф. Кураса НАН України. – 2015. – Вип. 2 (76). – С. 113–131.
2. Капранови Брати. Майдан. Таємні файли / Брати Капранови. – К.: Нора–Друк, 2017. – 320 с.
3. Квятковська–Москалевич К. Вбити дракона. Українські революції / К. Квятковська–Москалевич: [пер. з пол. А. Боднар]. – Львів: Видавництво Львівського медіафоруму, 2017. – 224 с.
4. Киридон А. М. Євромайдан/Революція гідності: причини, характер, основні етапи / А. М. Киридон // Історична пам'ять. – 2015. – Вип. 23. – С. 17–32.
5. Рубцов В. Всеукраїнський Майдан як віха у становленні українського суспільства / В. Рубцов // Наукові записки Острозької академії. Серія: Політичні науки, 2008. – Вип. 3. – С. 37–43.
6. Рябчук М. Від наводзгоїної революції до наводзгоїної модернізації / М. Рябчук // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Ф. Кураса НАН України. – 2015. – Вип. 4 (78). – С. 32–41.
7. Семенченко Н. В. Революція. Охота на правду / Н. Семенченко. – К.: Самміт–Книга, 2015. – 240 с.
8. Сич О. Наступна революція матиме соціальний характер і антиолігархічну спрямованість / О. Сич // Четверті Бандерівські читання «Як завершити українську національну революцію»: збірник матеріалів (2 лютого 2016 р., м. Київ) / Упор. Т. Бойко, Б. Галайко, Ю. Сиротюк. – К.: Видавництво «Промінь», 2017. – С. 32–41.
9. Сич О. Перманентна національна революція: сучасний дискурс українського націоналізму / О. Сич // Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст. Матеріали міжнародної наукової конференції. Івано–Франківськ, 2–3 березня 2012 р. – Івано–Франківськ: Лілея–НВ, 2012. – С. 508–517.
10. Страшний О. Майдан. Події – свідчення – менталітет / О. Страшний. – К.: Дух і Літера, 2016. – 360 с.
11. Український Євромайдан. Прикарпатський вимір / за ред. М. Кугутяка. – Івано–Франківськ: Манускрипт–Львів, 2016. – 704 с.
12. Четверті Бандерівські читання «Як завершити українську національну революцію»: збірник матеріалів (2 лютого 2016 р., м. Київ) / Упор. Т. Бойко, Б. Галайко, Ю. Сиротюк. – К.: Видавництво «Промінь», 2017. – 416 с.
6. Rjabchuk M. Vid navzdoginoi' revolucii' do navzdoginnoi' modernizacii' / M. Rjabchuk // Naukovi zapysky Instytutu politychnyh i etnonacional'nyh doslvdzhen' im. F. Kurasa NAN Ukra'ny. – 2015. – Vyp. 4 (78). – S. 32–41.
7. Semenchenko N. V. Revolucija. Ohota na pravdu / N. Semenchenko. – K.: Sammit–Kniga, 2015. – 240 s.
8. Sych O. Nastupna revolucija matyme social'nyj harakter i antyoligarhichnu sprjamovanist' / O. Sych // Chetverti Banderivs'ki chytannja «Jak zavershyty ukrai'ns'ku nacional'nu revoluciju»: zbirnyk materialiv (2 ljutogo 2016 r., m. Kyi'v) / Upor. T. Bojko, B. Galajko, Ju. Syrotjuk. – K.: Vydavnytvo «Promin'», 2017. – S. 32–41.
9. Sych O. Permanentna nacional'na revolucija: suchasnyj dyskurs ukrai'ns'kogo nacionalizmu / O. Sych // Nacional'na revolucija: zagal'nojevropejs'ka tradycja ta ukrai'ns'kyj kontekst. Materialy mizhnarodnoi' naukovoї konferencii'. Ivano–Frankivs'k, 2–3 bereznja 2012 r. – Ivano–Frankivs'k: Lileja–NV, 2012. – S. 508–517.
10. Strazhnyj O. Majdan. Podii' – svidchennja – mentalitet / O. Strazhnyj. – K.: Duh i Litera, 2016. – 360 s.
11. Ukrai'ns'kyj Jevromajdan. Prykarpats'kyj vymir / za red. M. Kugutjaka. – Ivano–Frankivs'k: Manuskrjpt–L'viv, 2016. – 704 s.
12. Chetverti Banderivs'ki chytannja «Jak zavershyty ukrai'ns'ku nacional'nu revoluciju»: zbirnyk materialiv (2 ljutogo 2016 r., m. Kyi'v) / Upor. T. Bojko, B. Galajko, Ju. Syrotjuk. – K.: Vydavnytvo «Promin'», 2017. – 416 s.

Sych O. M., PhD in history, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Local Government of Ivano–Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, head of Ivano–Frankivsk regional council (Ukraine, Ivano–Frankivsk), sycho@ukr.net

Revolution of Dignity: the context of permanent revolutionary process and periodization

In the article, the author raises the actual problems of the contextual connection of the Revolution of Dignity of 2013–2014 with the previous revolutionary processes of the period of Independence and its periodization. Within the framework of the permanent national revolution concept he binds it with the Revolution on the Granite of 1990 and the Orange Revolution of 2004. Basing on the application of the criterion of mood radicalization of the Revolution of Dignity participants depending on the increase of the escalation of violence level against them by the current political regime and by analyzing the revolutionary course chronology process, he divides it into five periods: I. apolitical «EuroMaidan»; II. non-violent political protest; III. escalation of the power confrontation; IV. lull in the power confrontation; V. mass shootings of protesters and victory of the Revolution of Dignity.

Keywords: permanent national revolution, periodization, Euromaidan, Revolution of Dignity, political protest, escalation of violence.

* * *

УДК 94

Сябро А. В.,

магістр, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин (Україна, Київ), siabro.anastasiia@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО–КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу рівня розвитку інформаційно–комунікаційних технологій (ІКТ) в Україні, зроблено прикладне дослідження трьох індексів: індекс мережевої готовності, глобальний індекс інновацій, індекс розвитку інформаційно–комунікаційних технологій, які дозволяють оцінити рейтинговий потенціал України в світовому інформаційному просторі.

Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні методи дослідження: системний аналіз наукової літератури, контент–аналіз нормативних документів у сфері ІКТ – з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми; порівняння та узагальнення.

Аналіз наукових досліджень дає можливість зробити висновок, що Україна займає невисокі позиції в авторитетних рейтингах, які оцінюють стан розвитку ІКТ, але в державі є достатні передумови для подальшого розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційно–комунікаційні технології, інформаційне суспільство, індекс мережевої готовності, глобальний інноваційний індекс, індекс розвитку інформаційно–комунікаційних технологій.

References

1. Balaban R. Majdan jak politychnyj instytut / R. Balaban // Naukovi zapysky Instytutu politychnyh i etnonacional'nyh doslvdzhen' im. F. Kurasa NAN Ukra'ny. – 2015. – Vyp. 2 (76). – S. 113–131.
2. Kapranovy Braty. Majdan. Tajemni fajly / Braty Kapranovy. – K.: Nora–Druk, 2017. – 320 s.
3. Kvjatkovs'ka–Moskalevych K. Vbyty drakona. Ukrai'ns'ki revolucii' / K. Kvjatkovs'ka–Moskalevych: [per. z pol. A. Bodnar]. – L'viv: Vydavnytvo L'vivs'kogo mediaforumu, 2017. – 224 s.
4. Kyrydon A. M. Jevromajdan/Revolucija gidnosti: prychyny, harakter, osnovni etapy / A. M. Kyrydon // Istorychna pam'jat'. – 2015. – Vyp. 23. – S. 17–32.
5. Rubcov V. Vseukrai'ns'kyj Majdan jak viha u stanovlenni ukrai'ns'kogo suspil'stva / V. Rubcov // Naukovi zapysky Ostroz'koi' akademii'. Serija: Politychni nauky, 2008. – Vyp. 3. – S. 37–43.